

KSANI GORGE WITHIN SOUTH OSSETIAN AUTONOMOUS DISTRICT AND POPULATION PROTEST

ქსნის ხეობა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შემაღენლობაში და
მოსახლეობის პროტესტი

GIORGI SOSLASHVILI

Doctor of History, Professor of Gori State University,
#53, Chavchavadze st., 1400, Gori, Georgia,
+995577240088, giorgisosiashvili@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-2406-8662>

Abstract. At the beginning of the 19th century, after the abolition of the Kingdom of Kartli-Kakheti, the Russian government began to plan and moderate the implementation of the imperial policy, the goal of which was the integration of different parts of Georgia into the Russian space and the complete assimilation of the people living here. The imperial court was interested in the creation of military-political enclaves in the Caucasus, which began with the establishment of separate administrative units for the mountaineers living in Georgia, as well as the Ossetians who settled in the Shida Kartli mountain range from the North Caucasus. In 1843, on the instructions of the military minister of the Russian Empire, Chernyshev, the governor of Georgia created two administrative units: Tush-Pshav-Khevsureti and Ossetian districts for the population living in the mountainous regions of eastern Georgia, which were previously included in the markets of Gori, Tbilisi and Telavi. The mountaineers and mountaineers living near the military road of Georgia were assigned to the Ossetian district.

The constitution adopted in 1921 granted great rights to the ethnic minorities living in Georgia. Chapter 14 in this supreme document of a democratic republic deals with this very issue. In the constitution, special attention was paid to the education and culture of national minorities. On February 25, 1921, the annexation of the independent Democratic Republic of Georgia finally gave way to the Ossetian separatists, whose goal was to separate from the composition of Georgia.

On April 20, 1922, the decree "On the Organization of the South Ossetian Autonomous District by the Central Executive Committee of Soviet Georgia and the Council of People's Commissars of Georgia" was issued, which was signed by the chairman of the Central Executive Committee of Soviet Georgia P. Makharadze, the chairman of the Council of People's Commissars of the Socialist Soviet Republic of Georgia S. Kavtaradze, and T. Kalandadze, secretary of the executive committee. Ancient Georgian villages were forced into the artificially created South Ossetia Autonomous District. Despite the great resistance of the population, the Ksani gorge, as well as a large part of Shida Kartli (Big and Little Liakhvi gorge, as well as Prone gorge) were included in the South Ossetian Autonomous District. Even more paradoxical was the fact that ten years after the creation of the district, the center of the historic Ksani Saeristavo, Akhagori, which was the home of Georgians since ancient times, was renamed by the Soviet authorities and named Leningor in honor of the leader of the proletariat.

The Soviet Union disintegrated, passed into the past and was forgotten in the Soviet reality. It is surprising that the ideological leader of the Bolsheviks, V. Lenin's name only survived in the so-called Republic of South Ossetia. The old Georgian Akhagori in the occupied Ksani gorge is still

called Leningor today. Many villages in the Ksani gorge, where Georgians lived before the August 2008 war, were renamed by the rulers of the Republic of South Ossetia. Tinikaantkari was called Tinikata, Pavliaantkari - Pavliata, the Alevi - Aleu, the Kenkaankari - Kenkata, Midelaani - Midela, etc.

Keywords: Ksni gorge; Ethnic minorities; South Ossetia autonomous district; Occupation; Bolsheviks;

გიორგი სოსიაშვილი
ისტორიის დოქტორი,
გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი,
ქ. გორი, ჭავჭავაძის ქ. #53, 1400, საქართველო,
+995577240088, giorgisosiashvili@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-2406-8662>

აბსტრაქტი. XIX საუკუნის დასაწყისში, ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების შემდეგ რუსეთის ხელისუფლება გეგმა-ზომიერად შეუდგა იმპერიული პოლიტიკის განხორციელებას, რომლის მიზანს საქართველოს სხვადასხვა კუთხის რუსულ სივრცეში ინტეგრაცია და აქ მცხოვრები ხალხის სრული ასიმილაცია წარმოადგენდა. საიმპერატორო კარის ინტერესში შედიოდა კავკასიაში სამხედრო-პოლიტიკური ანკლავების შექმნა, რაც საქართველოში მცხოვრები მთიელების, ასევე ჩრდილო კავკასიიდან შიდა ქართლის მთიან ზოლში ჩამოსახლებული ოსებისათვის ცალკე ადმინისტრაციული ერთეულების ჩამოყალიბებით დაიწყო. 1843 წელს, რუსეთის იმპერიის სამხედრო მინისტრის ჩერნიშევის მითითებით, საქართველოს მთავარმართებელმა აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში მცხოვრები მოსახლეობისათვის, რომელიც უწინ გორის, თბილისის და თელავის მაზრებში შედიოდა, ორი ადმინისტრაციული ერთეული: თუმ-ფშავ-ხევსურეთისა და ოსეთის ოკრუგი შექმნა. ოსეთის ოკრუგს მიაკუთვნეს საქართველოს სამხედრო გზის სიახლოვეს მცხოვრები მთიულები და მოხვევები.

საქართველოში მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობებს დიდ უფლებებს ანიჭებდა 1921 წელს მიღებული კონსტიტუცია. დემოკრატიული რესპუბლიკის ამ უმაღლეს დოკუმენტში მე-14 თავი სწორედ ამ საკითხს ეხება. კონსტიტუციაში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ეროვნული უმცირესობების განათლებას და კულტურას. 1921 წლის 25 თებერვალს დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ანექსიამ საბოლოოდ ხელ-ფეხი გაუხსნა ოს სეპარატისტებს, რომელთა მიზანი საქართველოს შემადგენლობიდან გამოყოფა იყო.

1922 წლის 20 აპრილს გამოიცა დეკრეტი „სრულიად საქართველოს საბჭოთა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტისა და საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოსი სამხრეთ-ოსეთის ავტონომიური ოლქის მოწყობის შესახებ“, რომელსაც ხელს აწერდნენ სრულიად საქართველოს საბჭოთა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე ფ. მახარაძე, საქართველოს სოც. საბჭ. რესპუბლიკის სახ. კომისართა საბჭოს თავმჯდომარე ს. ქავთარაძე და აღმასრულებელი კომიტეტის მდივანი თ. კალანდაძე. ხელოვნურად შექმნილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში იძულებით შეიყვანეს უძველესი ქართული სოფლები. მიუხედავად მოსახლეობის დიდი წინააღმდეგობისა,

ქსნის ხეობა, ისევე როგორც შიდა ქართლის დიდი ნაწილი(დიდი და პატარა ლიახვის ხეობები, ასევე ფრონეს ხეობა) სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში მოექცა. კიდევ უფრო პარადოქსული იყო ის ფაქტი, რომ ოლქის შექმნიდან ათიოდე წლის შემდეგ ისტორიული ქსნის საერისთავოს ცენტრს ახალგორს, რომელიც უძველესი დროიდან ქართველთა საცხოვრისი იყო საბჭოთა ხელისუფლებამ სახელი შეუცვალა და მას პროლეტარიატის ბელადის საპატივსაცემოდ - ლენინგორი უწოდა.

საბჭოთა კავშირი დაიშალა წარსულს ჩაბარდა და დავიწყებას მიეცა საბჭოთა სინამდვილეში კომუნისტური პარტიის იდეოლოგთა დაფასების ნიშნად ქალაქებისთვის, თუ დაბებისთვის შერქმეული სახელები. გასაოცარია, რომ ბოლშევიკების იდეური წინამძღოლის ვ. ლენინის სახელი მხოლოდ ე.წ. სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკაში შემორჩა. ოკუპირებულ ქსნის ხეობაში არსებული ძველი ქართული ახალგორი დღესაც ლენინგორად იწოდება. ქსნის ხეობის მრავალ სოფელს, სადაც 2008 წლის აგვისტოს ომამდე ქართველები სახლობდნენ, სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის მესვეურებმა სახელები შეუცვალეს. თინიკაანთ კარს, თინიკათა უწოდეს, პავლიაანთ კარს - პავლიათა, ალევს - ალეუ, ქენქაანთ კარს - ქენქათა, მიდელაანს - მიდელათა და სხვ.

საკვანძო სიტყვები: ქსნის ხეობა; ეთნიკური უმცირესობები; სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქი; ოკუპაცია, ბოლშევიკები;

შესავალი. XIX საუკუნის დასაწყისში, ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების შემდეგ რუსეთის ხელისუფლება გეგმაზომიერად შეუდგა იმპერიული პოლიტიკის განხორციელებას, რომლის მიზანს საქართველოს სხვადასხვა კუთხის რუსულ სივრცეში ინტეგრაცია და აქ მცხოვრები ხალხის სრული ასიმილაცია წარმოადგენდა. საიმპერატორო კარის ინტერესში შედიოდა კავკასიაში სამხედრო-პოლიტიკური ანკლავების შექმნა, რაც საქართველოში მცხოვრები მთიელების, ასევე ჩრდილო კავკასიიდან შიდა ქართლის მთიან ზოლში ჩამოსახლებული ოსებისათვის ცალკე ადმინისტრაციული ერთეულების ჩამოყალიბებით დაიწყო.

მეთოდები. მიმდინარე კვლევა ძირითადად ეფუძნება ისტორიულ და პოლიტიკურ მეცნიერებებში აპრობირებული კვლევის მეთოდებს: ემპირიულ ანალიზს, შედარებით-ისტორიულ მეთოდს, მიზეზობრივ-შედარებით ანალიზს, სინთეზს, აბსტრაქციას, კონტენტანალიზს და სისტემურ ანალიზს.

შედეგები და მსჯელობა. 1843 წელს, რუსეთის იმპერიის სამხედრო მინისტრის ჩერნიშევის მითითებით, საქართველოს მთავარმართველმა აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში მცხოვრები მოსახლეობისათვის, რომელიც უწინ გორის, თბილისის და თელავის მაზრებში შედიოდა, ორი ადმინისტრაციული ერთეული: თუშ-ფშავ-ხევსურეთისა და ოსეთის ოკრუგი შექმნა (გვასალია, 1990: 100; AKAK, 1884: 749). ოსეთის ოკრუგს მიაკუთვნეს საქართველოს სამხედრო გზის სიახლოვეს მცხოვრები მთიელები და მოხვევები. 1842 წლის სექტემბერში გოლოვინმა ოსეთის ოკრუგი მოინახულა, რომლის ცენტრს ქვეშეთი წარმოადგენდა. ჩანდა, რომ ქვეშეთიდან მოუხერხებელი იყო დიდი ლიახვის ხეობის ზემო წელზე ოსებით დასახლებული ჯავის, მალრან-დვალეთის, ასევე ნარ-მამისონის მართვა, ამიტომ სამხედრო გზის გასწვრივ მცხოვრები მოსახლეობისთვის მთის ოკრუგი შეიქმნა. თავის მხრივ, 1843 წელს ოსეთის ოკრუგი სამ უზნად გაიყო: ჯავის, პატარა ლიახვის და ნარის. ოსეთის და თუშ-ფშავ-ხევსურეთის ოკრუგის უფროსები

სპეციალური ინსტრუქციით მთის ოკრუგის უფროსს დაუქვემდებარეს (გვასალია, 1990: 100; AKAK, 1884: 749; სოსიაშვილი, 2022: 294). ოსეთის ოკრუგში არდონის ხეობაც (დვალეთი) შედიოდა და მის ცენტრს ჯავა წარმოადგენდა. 1858 წლის 3 აპრილს შეიქმნა კავკასიის ხაზის მარცხენა ფრთა, რომლის შემადგენლობაში მოექცა ჩრდილოეთ კავკასიაში არსებული ოსეთის სამხედრო ოკრუგი. ამ ადმინისტრაციულ ერთეულს, მალე, ვლადიკავკაზთან სიახლოვის გამო, ოსეთის ოკრუგში შემავალი ნარის უბანი მიაკუთვნეს და ამით საქართველოს ტერიტორიას მისი განუყოფელი ნაწილი ისტორიული დვალეთი ჩამოაცილეს (გვასალია, 1990: 100). საქართველოში ჩამოსახლებულ ოსებს თანდათან მათ მიერ დაკავებული ტერიტორიების ისტორიულ საცხოვრისად გამოცხადების სურვილი გაუღრმავდათ, რამაც დროთა განმავლობაში სეპარატისტული მოძრაობის სახე მიიღო. ამის ნათელი დადასტურებაა 1917 წლის დეკემბერში განვითარებული მოვლენები. 1917 წლის 15-17 დეკემბერს, სამხრეთ ოსეთის დელეგატთა მეორე ყრილობამ, რომელიც ცხინვალში გაიმართა, სამხრეთ ოსეთის ეროვნული საბჭო აირჩია (თოიძე, 1991: 15). საქართველოს ეროვნული საბჭო თანამშრომლობდა სამხრეთ ოსეთის ეროვნულ საბჭოსთან, თუმცა, ოსი სეპარატისტები დაპირისპირების პროვოცირებას ახდენდნენ. როგორც ლ. თოიძე წერს: „აქ ერთმანეთში იყო გადახლართული სოციალური, ეროვნული და სეპარატისტული მოტივები“ (თოიძე, 1991: 23). 1918 წლის 19 მარტს, ცხინვალში ოსმა ბანდებმა შემზარავი ტრაგედია დაატრიალეს. დახოცეს მოლაპარაკებაზე მისული ქართული დელეგაციის წარმომადგენლები, სასტიკად გაუსწორდნენ ასევე ადგილობრივ მშვიდობიან მოსახლეობას (თოიძე, 1991: 25-26). 1918 წლის მარტში ოსი სეპარატისტების გამოსვლა ქართულმა სახალხო გვარდიამ გაანეიტრალა (თოიძე, 1991: 28). აღსანიშნავია, რომ აჯანყებული ოსების გასაუვნებლად შესული ეროვნული გვარდიის დანაყოფები, მხოლოდ აჯანყების მოთავეებს ებრძოდნენ და მშვიდობიან მოსახლეობას არას ერჩოდნენ, ამას ადასტურებს 1918 წლის 23 მარტს ეროვნული გვარდიის მეთაურის ვ. ჯუღელის ამიერკავკასიის მთავრობისადმი გაგზავნილი დეპეშა. როგორც ირკვევა, 22 მარტს 3 საათზე, გვარდიის შენაერთებმა ცხინვალი და მისი შემოგარენი გაათავისუფლეს. აჯანყებულები ჯავის მიმართულებით გაიქცნენ. ეროვნული გვარდიის მეთაური წერდა: “22 მარტს 3 საათზე წითელმა გვარდიამ ცხინვალი და მისი მიდამოები ხელში ჩაიგდო. ქალაქში შესვლამდე მტერი გაიქცა, იგი ჯავის ხეობას და ვანათის რაიონში იყრის თავს. მთელი დღე სამი სოფლის აღებასა და მეამბოხეთაგან გაწმენდას მოვანდომეთ. 6 ვერსის სიგანის მასშტაბით უტევდა აჯანყებულებს გვარდიელები არტილერიასთან ერთად. ჩვენი არტილერია გაურბოდა სოფლების დაბომბვას და ესროდა სოფლიდან გამოსულ მოწინააღმდეგეებს“ (ვადაჭკორია, 2020: 23). ბოლშევიკების მიერ წაქეზებული ოსების გამოსვლები ქართული სახელმწიფოს წინააღმდეგ მომდევნო თვეებშიც გაგრძელდა.¹ 1918 წლის ივნისში საჩხერის მიდამოებში მცხოვრებმა ოსებმა კიდევ ერთი აჯანყება მოაწყვეს, რომელსაც ზურგს უმაგრებდნენ ქართველი ბოლშევიკები. აჯანყებულებს ისაკ ხარებოვი მეთაურობდა. შეიარაღებული ოსების მთავარი მიზანი საჩხერის და ჭიათურის აღება, შემდეგ კი რკინიგზის აყრა და ქუთაისზე თავდასხმა იყო. 27 ივნისს, ოსებმა საჩხერე აიღეს. ეს გამოსვლა, მხოლოდ საჩხერეს და მის მიდამოებში მცხოვრები ოსების აჯანყება არ იყო, მასში მონაწილეობდნენ: კუდაროს, ყემულთის, წონას, ყორნისის, და ოკამის საზოგადოებებში მცხოვრები ოსები. პარალელურად ოსებმა დუშეთის მაზრაშიც დაიწყეს გამოსვლა და 19 ივნისს დუშეთი აიღეს, სადაც 26 ივნისს საბჭოთა ხელისუფლება გამოაცხადეს. საქართველოს ხელისუფლებას ერთთვიანი ღონისძიებები დაჭირდა აჯანყებულთა გასანეიტრალებლად. 1919-1920 წლების ქართულ პერიოდულ პრესაში არაერთი კორესპონდენციაა დაბეჭდილი, რომელიც ოს ყაჩაღთა თარეშს და მათ მიერ

¹ ამის შესახებ ვრცლად, იხ. (მდებრიშვილი, 2019: 210-212; სარალიძე, 2007: 152; გუნცაძე, 2013-2014: 41; მენთემაშვილი, 1996: 276-297).

ადგილობრივი მოსახლეობის აწიოკებას ეხება (საქართველო, 1919: 4; მღებრიშვილი, 2019: 69-70; ვადაჭკორია, 2020: 37). როგორც ჩანს, მძარცველი ოსების თავდასხმებით მათი თანატომელი მშვიდობიანი მოახალშენებელიც არანაკლებად იყვნენ შეწუხებულები (მღებრიშვილი, 2019: 70). ბოლშევიკების მიერ წაქეზებული ოსი სეპარატისტების მიერ მოწყობილ აჯანყებებს გამობდნენ თბილისში მცხოვრები ოსები. ამას ადასტურებს 1919 წლის 26 თებერვალს, მუშათა კრებაზე გამოსული ვ. გაგლოევის მოხსენება. თბილისელი ოსები თავისუფალ დემოკრატიულ საქართველოში ცხოვრების სურვილს გამოთქვამდნენ (თოიძე, 1991: 30). თანამომხმეების მოწოდების მიუხედავად, ოსი სეპარატისტების გამოსვლები მაინც არ წყდებოდა, მათ უკან ბოლშევიკური რუსეთი იდგა. ასეთ გამოსვლას ადგილი ჰქონდა 1919 წლის 23 ოქტომბერს როკის რაიონში, რომელიც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლებამ გაანეიტრალა. თუმცა, სეპარატისტული მოძრაობა კრემლის წაქეზებით კვლავ გრძელდებოდა. სწორედ ბოლშევიკთა წაქეზებით, 1920 წლის 8 მაისს, როკის რაიონში ოსებმა საბჭოთა ხელისუფლება გამოაცხადეს. 1920 წლის 8 ივნისის სამხრეთ ოსეთის რევკომის ბრძანებაში აღნიშნულია, რომ სამხრეთ ოსეთის ტერიტორია ადგილობრივ რევკომს ექვემდებარებოდა. ისინი გამოხატავდნენ მზადყოფნას საბჭოთა რუსეთთან შეერთების შესახებ (თოიძე, 1991: 36). ოსი სეპარატისტების ანტისახელმწიფოებრივ გამოსვლებს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მხრიდან მკაცრი რეაგირება მოჰყვა (მენტეშაშვილი, 1996: 285). ეროვნულმა გვარდიამ ვ. ჯულელის მეთაურობით აჯანყების კერები გააუვნებელყო (მენტეშაშვილი, 1996: 37; მღებრიშვილი, 2019: 293).

დამოუკიდებლობის წყურვილის გასამძაფრებლად ბოლშევიკური პარტიის იდეოლოგები აღრმავებდნენ მითს, თუ როგორ იჩაგრებოდნენ საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობანი. ამის გამოვლინებაა კომუნისტების ერთ-ერთი ლიდერის ი. სტალინის მიერ 1921 წლის 10 თებერვალს გაზეთში „პრავდაში“ გამოქვეყნებული სტატია: „პარტიის მორიგ ამოცანებზე ნაციონალურ საკითხში. თეზისები რკპ(ბ) X ყრილობისათვის, დამტკიცებული პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მიერ“. კომუნისტური პარტიის ერთ-ერთი ბელადი საქართველოს დამოუკიდებელ რესპუბლიკას ოსების, აფხაზების, სომხების ჩაგვრაში ადანაშაულებდა (სტალინი, 1949: 19). თუ როგორ „იჩაგრებოდნენ“ ეთნიკური უმცირესობანი დემოკრატიულ საქართველოში, ნათლად ჩანს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლების მიერ ჯერ კიდევ 1918 წლის 15 ივნისის სხდომაზე გამოქვეყნებულ დეკლარაციაში: “მთავრობა თავის მოვალეობად მიიჩნევს, ცხოვრებაში გაატაროს საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტში აღიარებული ის დებულება, რომლითაც საქართველოს ტერიტორიაზე მოსახლე ეროვნულ უმცირესობათა მოქალაქეებს მიენიჭებათ ისეთივე პოლიტიკური, მოქალაქეობრივი და ეროვნულ-კულტურული უფლებები, რომლითაც აღჭურვილი იქნება თვით ქართველი მოქალაქენი“ (ვადაჭკორია, 2020: 103). 1918 წლის სექტემბერში მიღებული კანონით “ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებისა საქართველოს ეროვნულ საბჭოში“ ქვეყნის საკონონმდებლო ორგანოში ეთნიკურ უმცირესობებისათვის 26 ადგილი იქნა გამოყოფილი. აქედან 2 ოსებისთვის (ვადაჭკორია, 2020: 103).

1918 წლის 1 ოქტომბრის კანონის „საქართველოს სახელმწიფო ენის“ მიხედვით, ქართულ ენას ჰქონდა სახელმწიფო ენის სტატუსი. საქართველოს ეროვნულ საბჭოში ყოველგვარი საქმის წარმოება და კამათი უნდა გამართულიყო ქართულ ენაზე. რაც შეეხება ეთნიკურ უმცირესობებს, მათი ენობრივი უფლებები ცალკე კანონით რეგულირდებოდა. 1918 წლის 15 ოქტომბერს მიღებულ იქნა კანონი: „წესი ენის ხმარებისა,“ რომლითაც დამატება შევიდა პარლამენტის რეგლამენტში და განისაზღვრა ეთნიკურ უმცირესობათა ენების გამოყენების პირობები (ხეცურიანი, 2011: 17). ქართული ენის არმცოდნე პარლამენტის წევრ ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებს, სიტყვის წარმოთქმა

შეეძლოთ თავიანთ მშობლიურ ენაზე, რომელიც პარლამენტის ერთმა წევრმა მაინც იცოდა. წარმოსათქმელი სიტყვა უნდა გადათარგმნილიყო ქართულად, თუ ამას 15 დეპუტატი მაინც მოითხოვდა (პოპიაშვილი, 2017: 114). კიდევ უფრო დიდ უფლებებს აძლევდა ეთნიკურ ემცირესობებს 1919 წლის 14 იანვარს მიღებული კანონი: „ადგილობრივ თვითმართველობათა ორგანოებში ენის ხმარებისა“. ამ კანონის შესაბამისად, თვითმართველობის ფარგლებში, თუ ეთნიკური უმცირესობა, მაცხოვრებელთა ნახევარზე მეტი იყო, მათთვის საქმის წარმოება და მსჯელობა უნდა წარმართულიყო როგორც სახელმწიფო, ისე მათ მშობლიურ ენაზე (პოპიაშვილი, 2017: 114; საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული, 1990: 26). აღსანიშნავია, რომ საქართველოს დამოკრატიული რესპუბლიკის პირველივე რეგულაციებში გაცხადებულ ეროვნულ უმცირესობათა უფლებებს (მათ შორის ოსი მოქალაქეების) კიდევ უფრო მყარი საფუძველი მისცა 1919 წელს არჩეულმა დამფუძნებელმა კრებამ, სადაც ოთხი პოლიტიკური ძალიდან ეროვნული უმცირესობის ჩვენი ქვეყნის რამდენიმე მოქალაქემ მოიპოვა დეპუტატის მანდატი, მათ შორის: ორი ოსი მოქალაქე იყო: გიორგი გაგლოევი და ალექსანდრე ფარნიევი (საქართველოს დამფუძნებელი კრება, 2019: 106-108).

საქართველოში მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობებს დიდ უფლებებს ანიჭებდა 1921 წელს მიღებული კონსტიტუცია. დემოკრატიული რესპუბლიკის ამ უმაღლეს დოკუმენტში მე-14 თავი სწორედ ამ საკითხს ეხება (საქართველოს კონსტიტუცია, 1921: 36-37). კონსტიტუციაში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ეროვნული უმცირესობების განათლებას და კულტურას. საქართველოში ფუნქციონირებდა 80 სომხური, 60 რუსული, 31 აზერბაიჯანული სკოლა. აღნიშნული დაწესებულებები ძირითადად სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფინანსდებოდა. თბილისში დაფუძნდა გერმანული რეალური გიმნაზია, საფუძველი ეყრებოდა პირველდაწყებით განათლებას აფხაზურ, ოსურ ენებზე და სხვ. მაგალითად, დაწყებითი ოსური სკოლები სახელმწიფოს ხარჯზე გახსნილი იყო რაჭის, შორაპნის, გორისა და დუშეთის მაზრებში. 1918 წლის ბოლოს ცხინვალში დაარსდა ოსური გიმნაზია, რომელსაც განათლების სამინისტრო აფინანსებდა (ჯანელიძე, 2019: 135). 1921 წლის იანვრის მდგომარეობით საქართველოს ტერიტორიაზე 48 ოსური სკოლა არსებობდა (ვადაჭკორია, 2020: 142). 1921 წლის 25 თებერვალს დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ანექსიამ საბოლოოდ ხელ-ფეხი გაუხსნა ოს სეპარატისტებს, რომელთა მიზანი საქართველოს შემადგენლობიდან გამოყოფა იყო. უნდა აღნიშნოს, რომ ჯერ კიდევ 1918 წლის დასაწყისში „სამხრეთ ოსეთის“ ეროვნული საბჭომ „სამხრეთ ოსეთის“ ადმინისტრაციული საერობო თვითმართველობის შესახებ შეიმუშავა პროექტი, რომელიც იმავე წლის 10 იანვარს ამიერკავკასიის კომისარიატს წარედგინა. როგორც შ. ვადაჭკორია აღნიშნავს: „სამხრეთ ოსეთს“ სამაზრო-საერობო განსაკუთრებული ცალკე ადმინისტრაციული ერთეულის შექმნის აუცილებლობა ამ დოკუმენტში კატეგორიული ფორმით იყო დასმული. სხვა დოკუმენტებისაგან განსხვავებით, ეს პროექტი გარეგნულად საერობო თვითმართველობის მოთხოვნის შენიღბულ ფონს ქმნიდა. სინამდვილეში, ოთხი სამაზრო ერთეულის ტერიტორიების ჩამონაჭრების ბაზაზე, ეროვნული ნიშნით, ტერიტორიულ პრინციპებზე დაფუძნებული „სამხრეთ ოსეთის“ ცალკე ადმინისტრაციული სამაზრო ერობის შექმნასა და დაკანონებას ამიერკავკასიის მთავრობისგან მოითხოვდა“ (ვადაჭკორია, 2020: 105). 1918 წლის 10 იანვრის პროექტის მიხედვით „სამხრეთ ოსეთის“ ადმინისტრაციულ საერობო ერთეულში მოიზრებოდა რაჭის მაზრის (ჩასავლის საზოგადოების სოფლები), შორაპნის მაზრის (ჩიხის საზოგადოების სოფლები: თედელეთი, ჯალაბეთი, ხახეთი), გორის მაზრის (ყორნისის, წუნარის, ავლევის, თამარეშენის, ჯავის, ჩასავლის, ყემულთის, როკის, ზემო ხევის, ორტევის, ბელოთის, მერეთის, მეჯვრისხევის, ზღუდერის სოფლების საზოგადოებებში შემავალი სოფლები), მათ ერთად ქალაქი ცხინვალი. დუშეთის მაზრიდან (კობის,

რეხულის, მონასტრის, ახალგორის, ქვემო ჭალის, ხელთუბნის საზოგადოებებში შემავალი სოფლები), სულ 4 მაზრიდან ერთი ქალაქი, 22 სოფლის საზოგადოება და 3 სოფელი (ვადაჭკორია, 2020: 273). შიდა ქართლის მთიან ზოლში მცხოვრები ოსებისთვის საქართველოს მთავრობა მართლაც განიხილავდა ცალკე სამაზრო ერთეულის შექმნას. ოსებისთვის უნდა ჩამოყალიბებულიყო ჯავის მაზრა, სადაც უნდა შესულიყო სხვადასხვა მაზრის სოფლის საზოგადოებები. მათ შორის: ა) შორაპნის მაზრიდან - ჩიხის საზოგადოების სოფლები: თედელეთი, ჯალაბეთი, ხახეთი; ბ) რაჭის მაზრიდან ჩასავლის სოფლის საზოგადოება; გ) გორის მაზრიდან - „სამთო ოსეთის“ რაიონის - როკის, ყემულთის და ჯავის საზოგადოებები; დ) ცხინვალის რაიონის - ორტევის, ყორნისის და წუნარის სოფლის საზოგადოებები (ვადაჭკორია, 2020: 112). ამ საკითხზე გულდასმით მუშაობდა მთავრობის განკარგულებით შექმნილი საუწყებათაშორისო კომისია. თუმცა 1919 წლის 23 ოქტომბერს როკის რაიონში ოსების მორიგმა აჯანყებამ კომისიის მუშაობა შეაფერხა და ჯავის მაზრის შექმნის საკითხიც შეჩერდა (ვადაჭკორია, 2020: 124). ბოლშევიკური რუსეთის მიერ დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი რესპუბლიკის ოკუპაციის შემდეგ ოს სეპარატისტებს ხელსაყრელი მომენტი დაუდგათ. საქართველოს რევკომის დადგენილებით შექმნილმა სამხრეთ ოსეთის რევკომმა შიდა ქართლის მთიან ზოლში არსებული სოფლების შევიწროება დაიწყო. ამას ადასტურებს 1921 წლის მაისით დათარიღებული დოკუმენტი: “ქართულ სოფლებში ოსების უკანონო ქმედებების შესახებ, საქართველოს მთავრობისადმი წარდგენილი განცხადება.“ სადაც ვკითხულობთ: “სოფელ ვანათში, ბელოთში, საცხენეთში და აწრისხევი იყო ცხინვალიდან შემდეგი რევკომი, რომელიც ეკუთვნოდა ცხინვალის რევკომს. რადგანაც ეს სოფლები არიან ქართული სოფლები,² ოსეთის რევკომმა ამ სოფლებში გაგზავნა მილიცია და გამოაცხადა თავისი ორიენტაცია. ასე რომ, ეს სოფლები იმახიან, თუ ჩვენ ამათ ხელში დავრჩებით, მაშინ აქედან ავიყრებითო, ასეც მოხდა, მოსახლეობის ნაწილი აიყარა და წავიდა ბარისკენ“ (ვადაჭკორია, 2020: 448). ოსები თავს დაესხნენ და გამარცხეს დიდი ლიახვის ხეობის რამდენიმე სოფლის მოსახლეობა, მათ შორის: სვერში, მარწემსა და ქემერტში მცხოვრები ქართველები (ვადაჭკორია, 2020: 448-449). მალე სამხრეთ ოსეთის რევკომისა და პარტიული კომიტეტის 1921 წლის 6-8 სექტემბრის გაერთიანებულ სხდომაზე მიღებული დადგენილებით სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შექმნის იდეა გამოიკვეთა. “სამხრეთ ოსეთის“ რევკომისა და პარტკომის მიერ 1921 წლის 6-8 სექტემბერს მიღებული პროექტის მიხედვით, “სამხრეთ ოსეთის” საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკის შემადგენლობაში უნდა შესულიყო რაჭის მაზრიდან-ჩასავლის სოფლის საზოგადოება, სოფლები: გრუმელი, ზემო კვაჟა, ქვემო კვაჟა; შორაპნის მაზრიდან (სოფლები: თედელეთი, ჯალაბეთი, ხახეთი, ვახნისი, წოისი და სხვ). გორის მაზრიდან (ცხინვალის საზოგადოება და სოფელი ოქონა; ველების (ადრინდელი დირბის) საზოგადოება და შემდეგი სოფლები: ქორდი, ბადაანი, ველები, ბუგუზაანთ უბანი, ქვათეთრი, ბალაანთ უბანი, გვირგვინა, წნელისი და სხვ. თამარაშენის, წუნარის, ყორნისის, ჯავის, ყემულთის, როკის, ორტევის საზოგადოებები (აღნიშნულ საზოგადოებებში

² აღსანიშნავია, რომ 1921 წლის 31 მაისით დათარიღებულ გორის მაზრის ადმინისტრაციულ ერთეულებად დამყოფი კომისიის პროექტის მიხედვით პატარა ლიახვის ხეობის ზემო წელზე არსებული რამდენიმე სოფელი ცხინვალის რაიონს მიაწერეს. ცხინვალის რაიონში რამდენიმე თემი შედიოდა. მათ შორის: “I. ცხინვალის თემი: ცხინვალი, გუჯაბაური. II. დიცის თემი: არბო, ბროწლეთი, დიცი კოხათი, ქორდი, მეღვრეკისი, ფრისი, სარაბუკი, ტირმნისი, თერგვისი, ერგნეთი, ერედვი, ვანათი, საცხენეთი, ხომური, ბელოთი, აწრისხევი, ხადურიანთკარი. III. თამარაშენის თემი: დგვრისი, თამარაშენი, ქვემო აჩაბეთი, ზემო აჩაბეთი, ქურთა, მონასტერი, კეხვი, ქემერტი, სვერი, პატარა მარწემი, დიდი მარწემი, ხეთი, ზღუდრის უბანი, საბაწმინდა, ხეთისფრისი. IV. შინდიდის თემი: არაშენდა, ახალდაბა, ვარიანი, ზემო ნიქოზი, ქვემო ნიქოზი, ზემო ხვითი, ქვემო ხვითი, ყელქცეული, საქაშეთი, ფხვენისი, შინდისი“ (ვადაჭკორია, 2020: 458).

შემავალი სოფლები დასახლებული არ არის); ბელოთის (ადრინდელი დიცის) საზოგადოება და აქ შემავალი სოფლები: ერედვი, ფრისი და სხვ. მერეთის (ადრინდელი სათიხარის) საზოგადოება და აქ შემავალი სოფლები: ჭარები, დმენისი, სნეკვი, ხელჩუა, სათიხარი და სხვ. ქვემო ჭალის საზოგადოება და აქ შემავალი სოფლები: ორჭოსანი, აბრევი და სხვ. მეჯვრისხევის საზოგადოება (სოფლები დასახლებული არ არის); ხელთუბნის საზოგადოება და აქ შემავალი სოფლები: ბოგები, გუდიანთ კარი, მეტესმანი, გდულეთი, გუჩანთ კარი, პარეხისხევი, ბიჩათ კარი, ქედი, წინაგორა, ზემო ბოგები და სხვ. დუშეთის მაზრიდან ლეხურის, მონასტრის და ახალგორის საზოგადოება (მითითებულ საზოგადოებებში შემავალი სოფლები დასახლებული არ არის). გრემისხევის საზოგადოება და აქ შემავალი სოფელი ჯვარისუბანი და სხვ. ზემო მთიულეთის საზოგადოება და აქ შემავალი სოფლები: გუდი, არხოტი, სოკურტი-ჟაუ, ულახვაზი, ურმის სოფელი, განისი და სხვ. კობი-თრუსოს რაიონში შემავალი სოფლები (დასახლებული არ არის) (ვადაჭკორია, 2020: 278). აღსანიშნავია, რომ ე.წ. სამხრეთ ოსეთის ცალკე ადმინისტრაციულ ერთეულად გამოყოფის საკითხი შესასწავლად გადაეცა შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარს ბ. კვირკველიას, რომელმაც აღნიშნულთან დაკავშირებით საგანგებო მოხსენებით მიმართა საქართველოს რევოლუციურ კომიტეტს. მოხსენების ავტორი გორის მაზრიდან სამხრეთ ოსეთის ცალკე ერთეულად გამოყოფას გეოგრაფიული და ეკონომიკური ფაქტორების გათვალისწინებით შეუძლებლად მიიჩნევდა: “სამხრეთ ოსეთი, როგორც მთლიანი გეოგრაფიული ერთეული არ არსებობს. არის მხოლოდ ოსებით დასახლებული ცალკე რაიონები, რომელთაც ურთიერთ შორის არავითარი დამოკიდებულება არა აქვს. არც გეოგრაფიულად და არც ეკონომიურად. თითოეული ამ რაიონთანგანი წარმოადგენს განუყოფელ ორგანულ ნაწილს სხვადასხვა გეოგრაფიულ და სამეურნეო პროვიზციებისას. ეს რაიონები ერთიმეორისგან დაშორებული არიან გადაუვალი მთებით და ამასთანავე თითოეულ მათგანს აქვს სრულიად თავისუფალი გამოსავალი მხოლოდ ბარში. იგინი ერთიმეორეს მოწყვეტილნი არიან წლის განმავლობაში რამდენიმე თვით და თითოეული მათგანი ეკონომიურად დამოკიდებულია იმ ველთან, რომელთანაც დაკავშირებულია გეოგრაფიულად“ (ვადაჭკორია, 2020: 482). ბ. კვირკველიას მოხსენების მიხედვით საქართველოში ჩამოსახლებული ოსები: “მოსახლეობენ შემდეგ რეგიონებში: 1). გორის მაზრაში – დიდი ლიახვის ხეობაში სოფ. კეხვამდის, ხოლო ამ სოფლიდან დაწყებული სამხრეთით მარტო ქართველებით დასახლებული სოფლებია, სადაც ოსების რიცხვი მცხოვრებთა 15% არ აღემატება.

2). პატარა ლიახვის ხეობაზე, სოფელ ვანათამდის; ვანათის ზევიტაც ჩრდილოეთით მდებარეობენ რამდენიმე ქართული სოფლები: ბელოთი, ორი ხომურა, საცხენე, აწრისხევი და სხვა. 3). მდინარე ფრონეს სათავეზე ყორნისის და წუნარის რაიონებში, სადაც ოსთა მოსახლეობა მცხოვრებთა 88 % არ აღემატება. 4). **დუშეთის მაზრაში - მდ. არაგვის და ქსნის სათავეზე.** 5). რაჭის მაზრაში მდინარე ჯეჯორას სათავეზე.“ (ვადაჭკორია, 2020: 482) შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარის ასეთი შინაარსის მოხსენების მიუხედავად, საკითხი, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ერთეულის შექმნის შესახებ საბოლოოდ, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტს, საქართველოს სსრ რევოლუციურ კომიტეტსა და რკპ(ბ) ცენტრალურ კომიტეტის კავბიუროს უნდა გადაეწყვიტა. ზემოთ ნახსენები 1921 წლის 6-8 სექტემბრის გაერთიანებულ სხდომაზე მიღებული დადგენილება საქართველოს სსრ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატმა იმავე წლის 27 სექტემბერს საქართველოს სსრ რევოლუციურ კომიტეტს გადაუგზავნა, აღნიშნულმა კომიტეტმა 1921 წლის 10 ოქტომბერს საკითხი განსახილველად საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტს გადასცა. თუმცა, რესპუბლიკის ბოლშევიკ ლიდერებს ამ საკითხზე საბოლოო დასკვნის გამოტანა გაუჭირდათ. სამხრეთ ოსეთის თვითგამორკვევის ეს მავნებლური გადაწყვეტილება რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის კავბიურომ მიიღო. 1921 წლის 31 ოქტომბერს სწორედ კავბიურომ გამოსცა დადგენილება სამხრეთ ოსეთის, არა საბჭოთა სოციალისტური

რესპუბლიკის, არამედ ავტონომიური ოლქის შექმნასთან დაკავშირებით. აღნიშნული დადგენილებით საქართველოს რეკომს სამხრეთ ოსეთის წარმომადგენლებთან ერთად უნდა განესაზღვრა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის საზღვრები. (თოიძე, 1991: 67) კავშირს დადგენილებით, 1921 წლის 17 ნოემბერს საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმმა ა. ჯატიევისა და მ. ორახელაშვილის მოხსენების საფუძველზე, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ცენტრად ცხინვალი გამოაცხადა (თოიძე, 1991: 67). 1921 წლის 23 ნოემბერს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმმა დაამტკიცა იმ კომისიის შემადგენლობა, რომელსაც უნდა დაედგინა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის საზღვრები. პრეზიდიუმმა საქართველოს რეკომს წინადადება მისცა ამ კომისიაში შეეყვანა კაკაბაძე, შოტი და გაგლოევი (თოიძე, 1991: 68). კომისიაში შედიოდა ასევე ელერდოვი. აღნიშნულ სამუშაო ჯგუფში მხოლოდ ერთი ქართველი იყო (ვადაჭკორია, 2020: 201). კომისია მუშაობას 1921 წლის 5 დეკემბრიდან შეუდგა. კომისიის თავმჯდომარედ კირილე კაკაბაძე აირჩიეს, მდივნად - სერგო გაგლოევი (თოიძე, 1991: 68). სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ცენტრად ცხინვალის გამოცხადებას, ასევე, ოლქის შემადგენლობაში ქართული სოფლების გადაცემას დიდი და პატარა ლიახვის, ასევე ქსნის და ფრონეს ხეობებში მცხოვრები ქართული მოსახლეობის მწვავე პროტესტი მოჰყვა (Sosiashvili, 2017: 253-264; სოსიაშვილი, 2018: 144-158). სპეციალური კომისიის მიერ საქართველოს სსრ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს წარედგინა მოხსენებითი ბარათი, საიდანაც ჩანს, რომ ცხინვალის შემოგარენ სოფლებში მცხოვრები მოსახლეობა აღშფოთებული იყო სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში შეყვანით. მათ მიერ სპეციალური წერილები დაეგზავნა შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს, ისინი გორის მაზრაში დარჩენას ითხოვდნენ (თოიძე, 1991: 75-76). სოფლებში კრებები ჩატარდა, სადაც შედგენილ იქნა მოსახლეობის მიერ ხელმოწერილი საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის მთავრობაში გადასაგზავნი მიმართვები (თოიძე, 1991: 75-76). აღსანიშნავია, რომ ე.წ. ოსეთის რეკომზე გადაცემას შიდა ქართლის მთიან ზოლში მცხოვრებ ოსთა ერთი ნაწილიც აპროტესტებდა. ამას ადასტურებს 1922 წლის 21 მარტით დათარიღებული წერილი, რომელიც გორის სამაზრო აღმასკომის შინაგან საქმეთა სამმართველოს განყოფილების მიერ საქართველოს სსრ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს გადაეგზავნა: “ბევრია იმისთანა მაგალითები, რომ სხვადასხვა რაიონებში ოსები აცხადებენ სურვილს, რათა ისინი ჩამოვამოროთ ოსეთის რეკომს, რადგან მათ სურთ ქართველებთან ერთად ცხოვრება...” (თოიძე, 1991: 77). საბჭოთა მთავრობას საპროტესტო წერილებით მიმართეს პატარა ლიახვის ხეობის სოფლების წარმომადგენლებმაც (თოიძე, 1991: 77). ცხინვალის რეკომი გრძნობდა რა ადგილობრივი ქართველების განწყობას, რესპუბლიკის ხელმძღვანელობას სთხოვდა, რომ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქისთვის ცხინვალისა და ქართული სოფლების გადაცემის საკითხი დროებით შეეჩერებინა (თოიძე, 1991: 76). ასე ფიქრობდა შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატიც. იგი საქართველოს სსრ რეკომს თხოვნით მიმართავდა, რომ სამხრეთ ოსეთის ადმინისტრაციული ერთეულის შესახებ მოგვიანებით განეხილა, ვიდრე მოწესრიგდებოდა ურთიერთობა ქართველებსა და ოსებს შორის (თოიძე, 1991: 76). 1922 წლის დასაწყისში საქართველოს შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს გადასცეს ქ. ცხინვალში მცხოვრებ ქართველთა, სომეხთა და ებრაელთა საერთო კრების დადგენილება, ისინი ცხინვალის და მისი რაიონის ისტორიულ საზღვრებში დარჩენას მოითხოვდნენ (თოიძე, 1991: 76). ასეთივე საპროტესტო შეკრების ოქმები დაეგზავნა ხელისუფლებას: ნედლათიდან, ხუნდისუბნიდან, შინდარადან, თიღვადან, ალაბარიდან, ზემო და ქვემო ოქონიდან... (თოიძე, 1991: 76-77). კომისიას, რომელსაც კ. კაკაბაძე ჩაუდგა სათავეში, ადგილობრივ მაცხოვრებლებთან კონსულტაციით უნდა განეხილა ისტორიული ქართული სოფლების სამხრეთ ოსეთზე გადაცემის საკითხი, მაგრამ კომისიის მუშაობა ფორმალურ ხასიათს ატარებდა. მოსახლეობის მოთხოვნის მიუხედავად, კომისიამ მათ

ყრილობის რეზოლუცია არ გადასცა. მოსახლეობა ახალი კომისიის დანიშვნას, ასევე ოსეთის რევკომის ს. ჯავაში გადატანას ითხოვდა. საბჭოთა მთავრობას ოცამდე სოფლის საპროტესტო წერილი გაეგზავნა (თოიძე, 1991: 75). საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა ცხინვალის და მისი მიმდებარე ქართული სოფლები მცირე ხნით გორის მაზრის რაიონულ რევკომს დაუქვემდებარა, თუმცა, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ადმინისტრაციულ ცენტრად ცხინვალის მიიჩნია (თოიძე, 1991: 75). ხელისუფლების კომპრომისი დროებითი იყო. 1922 წლის 20 აპრილს, კრემლმა ოფიციალურად გააფორმა სამხრეთ-ოსეთის ავტონომიური ოლქის შექმნა (თოიძე, 1991: 80). პარადოქსია, რომ “სამხრეთ ოსეთის” ავტონომიური ოლქის შექმნამდე მცირე დღით ადრე საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის კონსტიტუციაში (1922 წლის 2 მარტს) გაჩნდა ჩანაწერი “სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შექმნის შესახებ.” საქართველოს რევკომმა მომზადებული დეკრეტის პროექტი იმავე წლის 20 მარტს შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს გადაუგზავნა და მისი საბოლოო რედაქცია დაავალა. ამ საკითხს შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის ადმინისტრაციულ ერთეულთა განყოფილების გამგე გრ. გველესიანი კურირებდა, რომელმაც მთავრობას წარუდგინა საკმაოდ ღრმა კვლევაზე დაფუძნებული დასკვნა, რომლის მიხედვით “სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ერთეულში მხოლოდ გორის მაზრის ჩრდილოეთით არსებულ მთიანი ზონის 7 სასოფლო საზოგადოებას (როკი, წუნარი, ყორნისი, ჯავა, ყემულთა, ორტევი, ბელოთი) მოიაზრებდა. შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის დასკვნაში მითითებული იყო, რომ ქართულ მოსახლეობაში არსებული უკმაყოფილებიდან გამომდინარე, ვიდრე ადგილობრივი მცხოვრებნი თავად არ გადაწყვეტდნენ, ცხინვალის რაიონი გორის მაზრის ხელისუფლებას დაექვემდებარებოდა. ცხინვალის ახალი ავტონომიური წარმონაქმის ცენტრი მას შემდეგ გახდებოდა, რაც ადგილობრივი მოსახლეობა ავტონომიურ ერთეულში შესვლის სურვილს გამოთქვამდა (ვადაჭკორია, 2020: 229; 277). თუმცა მალე სიტუაცია შეიცვალა, “ნაციონალ-უკლონისტებად” სახელდებული ჯგუფი რსდმპ კავშიურს და საქართველოს კომპარტიის ხელმძღვანელთა ძალისხმევით საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტს ჩამოაცილეს. ძალაუფლებისთვის ბრძოლაში გამარჯვებული ჯგუფის ხელმძღვანელმა ს. ორჯონიკიძემ კიდევ უფრო ბიძგი მისცა “სამხრეთ ოსეთის” ავტონომიური ოლქის შექმნას იმ საზღვრებში, რომელსაც ჯერ კიდევ 1921 წლის 6-8 სექტემბერს მოითხოვდნენ სამხრეთ ოსეთი რევკომის და პარტკომის წარმომადგენლები (აღმოსავლეთ საზღვრის მცირეოდენი შესწორებით) (ვადაჭკორია, 2020: 231; 237). 1922 წლის 20 აპრილს გამოიცა დეკრეტი (#2) „სრულიად საქართველოს საბჭოთა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტისა და საქართველოს სახალხო კომისარიატის სამხრეთ-ოსეთის ავტონომიური ოლქის მოწყობის შესახებ“, რომელსაც ხელს აწერდნენ სრულიად საქართველოს საბჭოთა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე ფ. მახარაძე, საქართველოს სოც. საბჭ. რესპუბლიკის სახ. კომისარიატის თავმჯდომარე ს. ქავთარაძე და აღმასრულებელი კომიტეტის მდივანი თ. კალანდაძე (ვადაჭკორია, 2020: 84). ხელოვნურად შექმნილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში იძულებით შეიყვანეს უძველესი ქართული სოფლები. დეკრეტში აღწერილია ის გეოგრაფიული ხაზი, რომელიც ავტონომიურ ერთეულში მოქცეულ ქართულ სოფლებს დანარჩენი ტერიტორიისგან გამიჯნავდა. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის “საზღვრის“ ერთი მონაკვეთი პატარა ლიახვის ხეობიდან სწორედ ქსნის ხეობის მიმართულებით გრძელდებოდა. სოფელ ოძისის ზემოთ მდინარე ქსანს კვეთდა და მის ჩრდილოეთით არსებულ ისტორიულ ქართულ სოფლებს ავტონომიურ ერთეულის საზღვრებში აქცევდა. დეკრეტში ვკითხულობთ: “მიეზღინება სოფ. ერედვას; გადასჭრის მდინარე ოთრევას სოფ. ფლავისმანის ზევით და მდ. აძურას და მეჯუდას, სოფ. აძვისა და მეჯვრისხევის ცოტა ზევით; გრძელდება სოფ. ირბალისა (დღევ. სოფელი კირბალი - გ.ს.) და ბერშუეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთით; გადასჭრის მდინარე ტარტლას (მდ. თორტლა - გ.ს.) სოფ. წინაკარის (სოფ. წინაგარა - გ.ს.)

ქვევით, მდინარე ლეხურის მარჯვენა შენაკადს სოფელ. ხურვალეთის ზევით, შემოუვლის სოფელთა ჯგუფს: ორჭოშანს, აბრევსა და სხვ., გადასჭრის მდინარე ლეხურს სოფ. საკორინთლოსა და ოძისის ჩრდილოეთით; გადასჭრის მდინარე ქსანს სოფ. ოძისის ზევით და მიებჯინება იფნიანის ქედის მთას; დ) აღმოსავლეთით: სანაპირო ხაზი იფნიანის ქედის მთიდან მოუხვევს ჩრდილოეთით და გადასჭრის ხნარცვსა, გაივლის სოფ. მიქელიანთკარის, ირმის სოფლის და სხვა სოფლების ხაზის დასავლეთით; შემოუვლის ჩრდილოეთით 6409 სიმაღლის შუა კალთებს, გადასჭრის უკანასკნელს ეკლესიის ნანგრევების ცოტა აღმოსავლეთით; შემდეგ გაგრძელდება ჩრდილოეთისაკენ ქედით მდ. ალევის მიმდინარეობის გასწვრივ ამა მდინარის აღმოსავლეთით; გადასჭრის ჭარტალას (ჭართალი - გ.ს.) მთას 8283 სიმაღლეზე, საფერშეთის და ტახტის მთებს, გაგრძელდება მდინარე არაგვის და ქსნის შენაკადების შუა წყალთა გამყოფი ქედის ხაზით; გადასჭრის სიმაღლეებს: ყურყუტსა, მუნჯუხსა და ლომისის უღელტეხილს მონასტრის ნანგრევებთან და მიემართება ჯამურის (ჯამური - გ.ს.) უღელტეხილამდე; გადასჭრის მდ. არაგვის მარჯვენა შენაკადებს - განისისა, ერეთისა (ერედა - გ.ს.) და სხვა სოფლების დასავლეთით; გაგრძელდება ჩრდილო-დასავლეთით მდ. არაგვის ზემო-მიმდინარეობით; მოუხვევს დასავლეთით, გადასჭრის ლაზგ-წითის მთას და მიემართება წყალთა-გამყოფი ქედის ხაზით მდინარე თერგისა და დიდი ლიახვის შენაკადებს შუა, გადასჭრის 12117, 11333 და 12572 სიმაღლეებს და მიებჯინება ვაილკ-პარსის მთას“ (ვადაჭკორია, 2020: 82). ასე მოაქციეს ისტორიული ქსნის ხეობა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შემადგენლობაში.³ ავტონომიური ოლქის შექმნის შემდეგ ძალზე გახშირდა ოსი მმართველების თავდასხმები იმ ქართულ სოფლებზე, რომლებიც ხელოვნურად შექმნილ ოლქს მიაწერეს. ხშირად ავრცელებდნენ დეზინფორმაციას, რომ ზოგიერთი სოფელში კონტრრევოლუციური ძალები იყო თავმოყრილი, რათა ოსებს იქაური მოსახლეობა დაერბიათ და გაემარცვათ (ვადაჭკორია, 2020: 176). ოსური ბანდფორმირებები

³ აღსანიშნავია, რომ ხელოვნურად შეკოწიწებული ადმინისტრაციული ერთეულის შექმნის შემდეგ, ე. წ. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის მმართველი რგოლის წარმომადგენლებს ახალი იდეა გაუჩნდათ. ე. წ. სამხრეთ ოსეთის კანტონებად დაყოფის შესახებ. ცნობილია, რომ ჯერ კიდევ 1919 წელს მიმართეს მათ საქართველოს დამფუძნებელი კრების საკონსტიტუციო კომისიას „სამხრეთ ოსეთის“ კანტონის შექმნის მოთხოვნით. თუმცა ოსების ეს არარეალური სურვილი, რომელიც კონფედერაციული მოწყობის პრინციპს ეფუძნებოდა, მიუღებელი აღმოჩნდა საქართველოს პირველი რესპუბლიკის ხელმძღვანელობისთვის. იგი წინააღმდეგობაში მოდიოდა ახალგაზრდა დემოკრატიული სახელმწიფოს მოწყობის ხედვასთან. ავტონომიური ოლქის შექმნის შემდეგ ოსმა ჩინოვნიკებმა ოლქის ტერიტორიაზე მოიწადინეს კანტონების შექმნა. ეს გაცხადდა 1922 წლის 2 ივნისის სამხრეთ ოსეთის საოლქო პარტიული კომიტეტისა და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომაზე. მიღებული დადგენილებით სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი სამ კანტონად და 14 რაიონად იყოფოდა. 1) ჯავის „კანტონი“ -ცენტრით ჯავა; 2) ცხინვალის „კანტონი“ -ცენტრით ცხინვალი; 3) ქსანის „კანტონი“-ცენტრით ახალგორი. ცხინვალის „კანტონში“ შემდეგი რაიონები უნდა შესულიყო: წუნარი, ყორნისი, ოქონა, ცხინვალი, ორტევი, ბელოთი, ანდორეთი; ქსანის „კანტონს“ შემდეგი რაიონები მიაწერეს: ლეხურის, ახალგორის, მონასტრის. ხოლო ჯავის „კანტონში“ შემავალი სოფლები, როგორც შ. ვადაჭკორია მიუთითებს, დადგენილებაში არ ჩანს. ოთხი თვის შემდეგ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ხელმძღვანელი რგოლების წარმომადგენლებმა პოზიცია შეცვალეს. 1922 წლის 24 ოქტომბრის დადგენილებით სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი სამ სამაზრო ერთეულად და 14 რაიონად უნდა დაყოფილიყო. 1. ჯავის მაზრა-ცენტრით ჯავაში; 2) ცხინვალის მაზრა-ცენტრით ცხინვალიში; 3) ქსანის მაზრა-ცენტრით ახალგორში. თუმცა ცენტრალურმა ხელისუფლებამ ოლქის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის და საოლქო პარტიული კომიტეტის მიერ მიღებულ დადგენილებას მხარი არ დაუჭირა. „ამ ფაქტით, საბჭოთა რუსეთის ხელისუფლებამ ოსებს აგრძნობინა, რომ ნებისმიერი მათი მოქმედება არა ინდივიდუალიზმზე, არამედ ცენტრიდან მიღებულ დირექტივებზე უნდა ყოფილიყო დაფუძნებული“ (ვადაჭკორია, 2020: 249-250).

დათარეშობდნენ ქსნის ხეობაში. როგორც დოკუმენტებიდან ირკვევა, ახალგორის მიმდებარე სოფლებში ჯატინ კოკოვეის 15 კაციანი შეიარაღებული რაზმი დათარეშობდა, რომელიც ცხინვალის და მის შემოგარენში არსებული სოფლების გაძარცვისა და აწიოკების შემდეგ დუშეთის მაზრაში გადავიდა. ბანდის მეთაურმა გადააყენა ადგილობრივი, საქართველოს რევკომის მიერ დანიშნული მოხელეები და ლეხურის, მონასტერის და ქსნის ხეობები ჩრდილო ოსეთის ტერიტორიის შემადგენელ ნაწილად გამოაცხადა. ხელისუფლებამ ბანდის და მისი მეთაურის ლიკვიდაციის ბრძანება გასცა, თუმცა, სავარაუდოდ, ყაჩაღების რაზმი მეთაურთან ერთად იმავე ხელისუფლებამ ჩრდილოეთ კავკასიაში გადაიყვანა (ვადაჭკორია, 2020: 116-117). სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შექმნამ ადგილობრივი, ქართული მოსახლეობის მდგომარეობა დაამძიმა. ისტორიული ქართული სოფლების მკვიდრი მაცხოვრებლები ხელისუფლების გადაწყვეტილებას აპროტესტებდნენ. მოსახლეობის საპროტესტო წერილებზე დაყრდნობით სრულიად საქართველოს საბჭოთა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმს 1922 წლის 16 დეკემბერს საქართველოს სსრ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისრის ა. გეგეჭკორის მოხსენებითი ბარათი გაეგზავნა, სადაც ვკითხულობთ: „ვარდგენ რა ამასთანავე შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატთან არსებულ სპეციალურ კომისიის მოხსენებას, ფაქტიურ მასალით დასაბუთებულს, და მიმაჩნია რა საჭიროთ, რომ ორ მეზობელ ერთა შორის ერთხელ და სამუდამოდ მოეღოს ბოლო ყოველივე უთანხმოება-კონფლიქტებს, ტერიტორიალურ ნიადაგზე აღმოცენებულს, და დამყარდეს მათ შორის მშვიდობიანი ურთიერთობა და თანამშრომლობა, ვშუამდგომლობ სრულიად საქართველოს საბჭოთა ცენტრალურ აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმის წინაშე, რათა მიღებულ იქმნას ჯერჯერობით მხოლოდ პრინციპიალური გადაწყვეტილება-გადასინჯულ იქნას დეკრეტი ნომერი მე-2. რაც შეეხება იმ საკითხის დეტალურ გარკვევას, თუ რა ცვლილებანი იქმნას შეტანილი ამ დეკრეტში, ეს მიენდოს შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს, რომელსაც დაევალოს საკითხის განხილვა სპეციალურ კომისიაში სამხრეთ-ოსეთის წარმომადგენლის მონაწილეობით” (თოიძე, 1991: 85). შინაგან საქმეთა კომისრის მიერ სრულიად საქართველოს საბჭოთა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმისადმი გაგზავნილ მოხსენებით ბარათს თან ერთვოდა ქართულ სოფლებში მცხოვრები მოსახლეობის, მათ შორის, საპროტესტო კრებებზე შედგენილი თიღვის, ოქონის, სუნისის, ნაბაკვევის, ტყის უბნის, შინდარის, ნედლათის, ალი-ბარის, ახალშენისა და ხუნდისუბნის მცხოვრებელთა ოქმები (თოიძე, 1991: 85). ასეთივე პროტესტი არსებობდა პატარა ლიახვის ხეობის სოფლებში. 23 აგვისტოთი დათარიღებულ ოქმში ახლად შექმნილ ავტონომიურ ოლქში შესვლას აპროტესტებდნენ სოფ. ჭარების (პატარა ლიახვის ხეობა) მცხოვრებნი (თოიძე, 1991: 85). პროტესტს გამოხატავდნენ რაჭის მაზრაში შემავალი ქართული სოფლების წარმომადგენლები (თოიძე, 1991: 85-86) ხელისუფლებას იმავე წლის 21 ოქტომბერს პროტესტით მიმართა ასევე ქსნის თემმა (დუშეთის მაზრა) (თოიძე, 1991: 86-87). ქსნის ხეობის მოსახლეობის საპროტესტო წერილში ვკითხულობთ: “გამოგვეცხადა რა, რომ ქსნის თემი გადადის სამხრეთ-ოსეთზე, ჩვენ ეს ყოვლად შეუძლებლად მიგვაჩნია: ა) ცხინვალის დაშორებულია ჩვენს თემზე 50 ვერსით მეტზე და ამ სიშორეზე სიარული საჩივრებისა თუ სხვადასხვა საქმისა გამო შეუძლებელია, რადგან მოითხოვს მუშა-კაცისაგან მოცდენას, წასვლა-წამოსვლაში არა ნაკლებ 3-4 დღისა, რაც დამლუპველი იქნება იქ სიარული, მაშინ როდესაც დუშეთი ჩვენზეა 18 ვერსის მანძილზე... რაც უნდა გავგიჭირდეს ჩვენ ცხინვალში ვერ ვივლით და ბევრი უსამართლობა და ჩვენი გაჭირვება დარჩება მთავრობას გაუგებარი. ძლიერ მნიშვნელოვანია ისიც, რომ მეზობელ სოფლებთან, რომლებიც მდებარეობენ დუშეთისაკენ, გვაქვს ახლო დამოკიდებულება მამულის და სხვა საქმეებისა გამო და ამათთან საქმის მოსაგვარებლათ უნდა ვიაროთ დუშეთს და აგვაცდინოს მრავალი გაჭირვება და უსიამოვნება... ამგვარად, ქართველი მოსახლეობა გორის მაზრისა დაჟინებით კატეგორიულათ ერთსა და იმავეს ითხოვს, არაერთხელ, –

სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა სახით (წერილობით თუ პირადად დეპუტაციის საშუალებით). ერთსა და იმავე სურვილს გამოსთქვამს ოთხჯერ-არ დაუმორჩილონ იგი ოსთა ხელისუფლებას“ (თოიძე, 1991: 87). მიუხედავად მოსახლეობის დიდი წინააღმდეგობისა, ქსნის ხეობა, ისევე როგორც შიდა ქართლის დიდი ნაწილი (დიდი და პატარა ლიახვის ხეობები, ასევე ფრონეს ხეობა) სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში მოექცა. კიდევ უფრო პარადოქსული იყო ის ფაქტი, რომ ოლქის შექმნიდან ათიოდე წლის შემდეგ ისტორიული ქსნის საერისთავოს ცენტრს ახალგორს, რომელიც უძველესი დროიდან ქართველთა საცხოვრისი იყო საბჭოთა ხელისუფლებამ სახელი შეუცვალა და მას პროლეტარიატის ბელადის საპატივსაცემოდ - ლენინგორი უწოდა.

დასკვნა. საბჭოთა კავშირი დაიშალა, წარსულს ჩაბარდა და დავიწყებას მიეცა საბჭოთა სინამდვილეში კომუნისტური პარტიის იდეოლოგთა დაფასების ნიშნად ქალაქებისთვის, თუ დაბებისთვის შერქმეული სახელები. გასაოცარი ის არის, ბოლშევიკების იდეური წინამძღოლის ვ. ლენინის სახელი მხოლოდ ე. წ. სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკაში შემორჩა. ოკუპირებულ ქსნის ხეობაში არსებული ძველი ქართული ახალგორი დღესაც ლენინგორად იწოდება. 2015 წელს ე. წ. სამხრეთ ოსეთის დე-ფაქტო ხელისუფლების მიერ ჩატარებული მოსახლეობის ოფიციალური აღწერის მიხედვით, ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი ოთხ რაიონად დაიყო. ესენია: ცხინვალის, ლენინგორის (ახალგორის), ზნაურის (ყორნისი) და ჯავის. ისტორიული ახალგორი და ქსნის ხეობის ქართული სოფლები დე-ფაქტო სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის ხელმძღვანელობამ ლენინგორის რაიონს მიაწერა. სახელგადარქმეულ, ოკუპირებულ ქსნის ხეობაში 2015 წლის მდგომარებით 4209 მოსახლე დაფიქსირდა (2044 მამაკაცი და 2165 ქალი), აქედან ახალგორში ცხოვრობდა 1033 ადამიანი (453 მამაკაცი და 580 ქალი). ახალგორის რაიონში თვითგამოცხადებული რესპუბლიკის მესვეურთა ადმინისტრაციული განაწილებით შედის რამდენიმე სასოფლო ცენტრი, მათ შორის, ბოლი (შემდეგი სოფლებით: ზემო ბოლი, კანცელთა, ბაზუათი, ერედა, იკოთი, მორბერდათა, ქვემო ბოლი, ფათკურჯინი, ადარსიხი, ნოფგაზი, ბეჟანთა, ახმაჯი), ამპარინის (შემდეგი სოფლებით: ამპარინი, აბრევი, მონასტერი, ორჭოსანი, ღდულეთი, ჯუკათიყაუ, რაგიყაუ, მსხლები), ქარჩოხის (აღწერაში გადაკეთებულია და ქარჩოხის ნაცვლად წერია ქარცუხი (შემდეგი სოფლებით: ბალათა, პავლიათა, თინიკათა, ჩორჩოხი, ციფთაურთა, ელოითა, ქარელთა, ქენქათა, მიდელათა, ლოთიანი), გდუისი (შემდეგი სოფლებით: კორინთა, გდუ, ალეუ, ქურთა, ცირქოლი, ჯეგუათა, ხიდიკუსი, გრუ, გეზევრეთი), რაზდახანი (შემდეგი სოფლებით: რაზდახანი, სალბიერი, დალყაუ, ჯუგლაუუანი, თიჯითა), ლარგვისი (შემდეგი სოფლებით: ლარგვისი, დორელთა, ცხავათი, ხარბალი) დადიანეთი (შემდეგი სოფლებით: მართიათა, დადიანეთი, ჩეთითა, ბაშართა, ფასყაუ, ციხთიყაუ, მახიარეთი, თოხთა, ზოდეხი, სიუყათა), ზაკკორი (შემდეგი სოფლებით: ზაკკორი, ცოლდი, არმაზი, ცუბენი, ანტონიყაუ, ცირი). როგორც ვხედავთ ქსნის ხეობის მრავალ სოფელს, სადაც 2008 წლის აგვისტოს ომამდე ქართველები სახლობდნენ, სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის მესვეურებმა სახელები შეუცვალეს. თინიკაანთ კარს, თინიკათა უწოდეს, პავლიაანთ კარს - პავლიათა, ალევის - ალეუ, ქენქაანთ კარს - ქენქათა, მიდელაანს - მიდელათა და სხვ. (Итоги Всобщей Переписи Населения Республики Южная Осетия 2015 года. (2016).

გამოყენებული ლიტერატურა

- გვასალია, ჯ. (1990). შიდა ქართლი და ოსური პრობლემა. კრებულში: *ოსთა საკითხი*. თბილისი.
- გუნცაძე, მ. (2013-2014). 1920 წლის ოსთა აჯანყება შიდა ქართლში ქართული პერიოდული პრესის მასალების მიხედვით. *ქართული წყაროთმცოდნეობა*. XV-XVI.
- ვადაჭკორია, შ. (2020). *ოსური საკითხი და ქართული სინამდვილე (1917-1925 წწ)*. წიგნი I. თბილისი.
- თოიძე, ლ. (1991). *როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი*. თბილისი.
- მენტეშაშვილი, ა. (1996). ოსური სეპარატიზმი 1918-1920 წლებში. კრებულში: *ოსური საკითხი*. თბილისი.
- მღებრიშვილი, ა. (2019). *ცხინვალი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პერიოდში (1918-1921)*. თბილისი.
- პოპიაშვილი, ნ. (2017). ეთნიკური უმცირესობების ენების სწავლების თავისებურებები საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა საქართველოში (აფხაზური და ოსური ენების მაგალითზე). ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ქართულ-ოსურ ურთიერთობათა სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი. *III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია ქართულ-ოსურ ურთიერთობათა განვითარების პერსპექტივები: „ქართულ-ოსური ურთიერთობები - ისტორია და თანამედროვეობა“*. მასალები. თბილისი.
- სარალიძე, ლ. (2007). საქართველოს პირველი რესპუბლიკა (1918-1921) და ოსეთის საკითხი. *ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები*.
- საქართველო*. (1919). #241.
- საქართველოს დამფუძნებელი კრება*. (2019). სხდომის ოქმები. 7 ტომად. ტომი I. 1919 წლის 12 მარტი - 27 მაისი. თბილისი.
- საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული*. (1990). თბილისი.
- საქართველოს კონსტიტუცია*. (1921). მიღებული საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის თებერვლის 21. ბათომი.
- სოსიაშვილი, გ. (2018). სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შექმნის ისტორიიდან (ლიახვის ხეობის მოსახლეობის პროტესტი საბჭოთა ხელისუფლების მიმართ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შემადგენლობაში შესვლასთან დაკავშირებით). *გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, ისტორიისა და არქეოლოგიის ცენტრი, შრომათა კრებული*. #16. გვ. 144-158.
- სოსიაშვილი, გ. (2022). *პატარა ლიახვის ხეობის ისტორია*. თბილისი.
- სტალინი, ი. ბ. (1949). *თხზულებანი*. ტ. 5. თბილისი.
- ხეცურიანი, ჯ. (2011). საქართველოს სახელმწიფო ენა. *მართლმსაჯულება და კანონი*. #1 (28).
- ჯანელიძე, ო. (2019). „ნატეხი ერები“ საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში. კრებულში: *ელდარ მამისთვალიშვილი-75*.
- Sosiashvili, G. (2017). The Oppression of the Georgian Population in Tskhinvali Region During the First Years of Soviet Occupation. *Pro Georgia. Journal of Kartvelological Studies*. #27. p. 253-264.
- АКАК. (1884). *Акты, собранные Кавказскою археографическою комиссиею*. т. IX. Тифлис.
- Итоги Всеобщей Переписи Населения Республики Южная Осетия 2015 года*. (2016). Цхинвал. Получено из <https://ugosstat.ru/wp-content/uploads/2017/06/Itogi-perepisi-RYUO.pdf>

REFERENCES

- gvasalia, j. (1990). shida kartli da osuri p'roblema [Shida Kartli and Ossetian Problem]. In the collection: *osta sak'itkhi [The Issue of Ossetians]*. Tbilisi.
- guntsadze, m. (2013-2014). 1920 ts'lis osta ajanqeba shida kartlshi kartuli p'erioduli p'resis masalebis mikhedvit [The Uprising of 1920 in Shida Kartli According to the Materials of the Georgian Periodical Press]. *kartuli ts'qarotmtsodneoba [Georgian Source-Studies]*. XV-XVI.
- vadach'k'oria, sh. (2020). *osuri sak'itkhi da kartuli sinamdvile (1917-1925 ts'ts') [Ossetian Issue and the Georgian Reality (1917-1925)]*. I. Tbilisi.
- toidze, l. (1991). *rogor sheikmna samkhret osetis avt'onomiuri olki [How the South Ossetia Autonomous District Was Formed]*. Tbilisi.
- menteshashvili, a. (1996). osuri sep'arat'izmi 1918-1920 ts'lebshi [Ossetian Separatism in 1918-1920]. In the collection: *osuri sak'itkhi [Ossetian Issue]*. Tbilisi.
- mghebrishvili, a. (2019). *tskhinvali sakartvelos demok'rat'iuli resp'ublik'is p'eriodshi (1918-1921) [Tskhinvali During the Period of the Democratic Republic of Georgia (1918-1921)]*. Tbilisi.
- p'op'iashvili, n. (2017). etnik'uri umtsiresobebis enebis sts'avlebis taviseburebebi sabch'ota da p'ost'sabch'ota sakartveloshi (apkhazuri da osuri enebis magalitze) [Peculiarities of Teaching Languages of Ethnic Minorities in Soviet and Post-Soviet Georgia (on the Example of Abkhazian and Ossetian Languages)]. ivane javakhishvilis sakhelobis tbilisis sakhelmts'ipo universit'et'i. kartul-osur urtiertobata sametsniro-k'vleviti tsent'ri [Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. Scientific-Research Center of Georgian-Ossetian Relations]. *III saertashoriso sametsniro k'onperentsia kartul-osur urtiertobata ganvitarebis p'ersp'ekt'ivebi: „kartul-osuri urtiertobebi - ist'oria da tanamedroveoba“ [Third International Scientific Conference Prospects of Development of Georgian-Ossetian Relations: "Georgian-Ossetian Relations - History and Modernity"]*. Materials. Tbilisi.
- saralidze, l. (2007). sakartvelos p'irveli resp'ublik'a (1918-1921) da osetis sak'itkhi [The First Republic of Georgia (1918-1921) and the issue of Ossetia]. *akhali da uakhlesi ist'oriis sak'itkhebi [The Issues of New and Recent History]*.
- sakartvelo [Sakartvelo]*. (1919). #241.
- sakartvelos dampudznebeli k'reba [Constituent Assembly of Georgia]*. (2019). Protocols of Sessions. In 7 Volumes. Volume I. March 12 - May 27, 1919. Tbilisi.
- sakartvelos demok'rat'iuli resp'ublik'is samartlebrivi akt'ebis k'rebuli [Collection of Legal Acts of the Democratic Republic of Georgia]*. (1990). Tbilisi.
- sakartvelos k'onst'it'utsia [The Constitution of Georgia]*. (1921). Adopted by the Constituent Assembly of Georgia on February 21, 1921. Batumi.
- sosiashvili, g. (2018). samkhret osetis avt'onomiuri olkis shekmnis ist'oriidan (liakhvis kheobis mosakhleobis p'rot'est'i sabch'ota khelisuplebis mimart samkhret osetis avt'onomiuri olkis shemadgenlobashi shesvlstan dak'avshirebit) [From the History of the Formation of the South Ossetian Autonomous District (Protest of the Population of the Liakhvi Gorge Against the Soviet Authorities Regarding the Inclusion in the South Ossetian Autonomous District)]. *goris sakhelmts'ipo sasts'avlo universit'et'i, humanit'arul metsnierebata pak'ult'et'i, ist'oriisa da arkeologiis tsent'ri, shromata k'rebuli [Gori Teaching University, Faculty of Humanities, Center of History and Archeology, collection of works]*. #16. pp. 144-158.
- sosiashvili, g. (2022). *p'at'ara liakhvis kheobis ist'oria [The History fo the Little Liakhvi Gorge]*. Tbilisi.
- st'alini, i. b. (1949). *tkhzulebani [Essays]*. 5. Tbilisi.
- khetsuriani, j. (2011). sakartvelos sakhelmts'ipo ena [The Official Language of Georgia]. *martlmsajuleba da k'anoni [Justice and Law]*. #1 (28).

- janelidze, o. (2019). „nat'ekhi erebi“ sakartvelos demok'rat'iul resp'ublik'ashi ["Shards of Nations" in the Democratic Republic of Georgia]. In the collection: *eldar mamistvalishvili-75 [Eldar Mamistvalishvili-75]*.
- Sosiashvili, G. (2017). The Oppression of the Georgian Population in Tskhinvali Region During the First Years of Soviet Occupation. *Pro Georgia. Journal of Kartvelological Studies*. #27. p. 253-264.
- AKAK. (1884). *Akty, sobrannye Kavkazskoj arheograficheskoju komissieju [Acts collected Caucasian Archaeological Commission]*. IX. Tiflis.
- Itogi Vseobshhej Perepisi Naselenija Respubliki Juzhnaja Osetija 2015 goda [Results of the General Population Census of the Republic of South Ossetia 2015]*. (2016). Tskhinvali. Retrieved from <https://ugostat.ru/wp-content/uploads/2017/06/Itogi-perepisi-RYUO.pdf>